

ՄԻՔԱՏ ԴԱՌԹԵԱՆ
ԸՆԹԱՑԻ ՆՈՆԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արդի Հայերէնի

Ի ՊԷՏՕ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՅ

ՎԱՆԵՐԱՅԵԱԼ ՅՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ
ԱԶԳԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագրութիւն Ն. Ճ. Արամյան

1892

3168

ՎԱԻԵՐԱԳԻՐ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ

Ա. զգ. Կեդր. Վարչութեան

Ուսումնական Խորհուրդս բնեղով ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ անուն զասագիրքն զոր պատրաստ է ազգային ուսուցիչներէն Սմբատ Էֆէնճի Դարեան, կ'արտօնէ անոր գործածութիւնն Ազգ. Նախակրթարանաց մէջ:

Ի դիմաց Ուսումնական Խորհրդոյ

Վ. ԱՏԵՆԱԳՐԻ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ

ՊՕՂՈՍ Գ. ՔԷՐԷՍԷՃԵԱՆ

Ռ. Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԴԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

1. Մեր խօսած կամ զրօծ լեզուն կը կազմուի շատերէ:
2. Բաւերով կը բացատրենք մեր զաղափարներն ու զգացումները:
3. Բառերը կը կազմուին վանկերէ և վանկերէ՝
4. Վանկ կը կոչուին մէկ կամ մէկ քանի տառեր որք մէկ անդամէն կը հնչուին:
5. Տառ կամ գիր կը կոչուին այբուբէնի 38 նշանները կամ ձևերը:
6. Երկու տեսակ գիր կայ. Չայնաւոր և Բաղաւորացի:
7. Չայնաւոր. են ա, ե, է, ը, ի, ո, ռ, օ որք կրնան արտաբերուիլ առանձինն:
8. Բաղաւորացի են. ը, գ, դ, զ, թ, շ, իւ, ժ, կ, հ, ճ, ղ, ճ, լ, յ, զ, ն, շ, չ, պ, ջ, ու, ս, վ, Տ, ր, ց, փ, ք, ց: Ասոնք ձայնաւորներու հետ միայն կրնան հնչուիլ:

Հ Ր Յ Հ Ա Ն Գ 1.

Դաստատուն կատարած մը ցոյց կուտայ ընթերցանութեան զբէնն եւ առակներ՝ նոյն կատարածի բառերն ուղղակայեաց սիւնակի մէջ կ'օրինակեն, վանկերը զատելով:

9. Երբ քանի մը բառեր ամբողջ իմաստ տան, կը կը կազմեն խօսք:

10. Հայերէն լեզուի բառերը տանն տեսակ են.

Անուն կամ Գոյական, Յօդ, Ածական, Գերանուն, Բայ, Գերբայ, Մակբայ, Նախադրութիւն, Շաղկապ, Զայնարկութիւն:

11. Այս տանն տեսակ բառերը կը կոչուին Մասունք բանի (խօսքին մասերը):

12. Քերականութիւնը կը սովորեցնէ որոշել խօսքին մասերը, ճանչնալ անոնց յատկութիւնը, փոփոխումները, իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւնները, և այլն:

Կ Է Տ Ա Գ Բ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

13. Կեսադրութիւնն է զատել խօսքի մ'անդամներն այլ և այլ նշաններով որոց պէտք է ուշ դնել զրութեան մէջ:

14. Այս նշաններն են. Ստրակէտ (.), Միջակէտ (·), Բուք ('), Վերջակէտ (:), Շեշտ ('), Պարոյկ (°), Երկար ('), Կախում (...), Գիծ (—), Զակերտ(a »), Փակագիծ (()), Ապարարց ('), Ենթաակնայ (⏟):

Մանօք. — Դաստուն ընթերցանութեան միջոցին օրինակներով կը բացատրէ սոյն նշաններու կիրառութիւնը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 2.

Գձէք սասն հաս միայակ բառ, սասն՝ երկայակ բառ, սասն՝ եռայակ եւն. : Ս.պա անոնց վանկերը գտնեցէք ուղածից գծով:

Գ Լ Ո Ւ Թ Ա.

ԱՆՈՒՆ ԿԱՏ ԳՈՅԱԿԱՆ

15. Մարդ, անասուն և առարկայ ցուցնող բառերը կը կոչուին անուն կամ գոյական:

Ինչպէս՝ Պօղոս, ճի, գիրք:

Գիտ. կան անուններ որոնք մտքով միայն կը հասկցուին: Ինչպէս. սեր, խելք, ջանք, ցար, եւլն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 3.

Որոշեցէք մտք (անձ), անասուն (կենդանի) և առարկայ (իր) ցուցնող բառերն և գտն գտն սխալակներու մէջ գրեցէք:

Ընկող, խղունջ, մշակ, ագամանդ, Աղամ, բարձ, ա-կանջ, դատաւոր, կայէն, հովանոց, կաքաւ, մարդագետին, արեւ, Գրիգոր, եղ, սեւամորթ, ճպուռ, տախտակ, կեռաս, Պօլսեցի, գիրք, էշ, ստամոքս, ընկեր, դաշտ, սաշտ, Բեն-իամին, կնքահայր, շաքար, կէտ, մծեղ, ծեր, նաւ, ուղտ, հող:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 4.

Որոշեցէք տեսակի կամ նիւթական բաներ և անտեսակի կամ մտար բաներ ցուցնող անունները:

Գրիչ, թռչուն, հոգի, խաչ, պատկեր, հրեշտակ, արօր, Աստուած, սեղան, ապրուստ, աքաղաղ, եռանդ, մարդ, բաժակ, սէր, աշխոյժ, պիւր, կաքաւ, կաղամբ, պատիւ, միտք, դրամ, աշխատանք, կացին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 5.

Գձէք երեք անձի՝ երեք կենդանիի և երեք առարկայի անուն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 6.

Գձէք սասն տեսակի (նիւթական, բանձրացեալ) և սասն անտեսակի (մտար, վերացեալ) առարկաներ:

ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆ ԵՒ ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆ

16. Անունն երկու տեսակ է. հասարակ և յատուկ:

17. Հասարակ անունը կրնայ պատշաճիլ տեսակի մը ամէն անհատին, ինչպէս. մարդ, ձի, ֆար:

18. Յատուկ անունը տեսակի մը մէկ անհատին կրնայ ըսուիլ, ինչպէս Ադամ, Եւա, Եփրաս:

Գիտելիք Ա. Մարդերու, քաղաքներու, գիւղերու, գետերու, երկիրներու, ծովերու եւ այլն անուններն յատուկ անուն են:

Գիտելիք Բ. Յատուկ անունները գլխադրով կը սկսին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 7.

Յատուկ և հասարակ անունները զառ զառ սիւնակներու մէջ գրեցեմ:

Եկեղեցի, ձի, Մարիամ, գետ, տուն, Յակոբ, աղայ, Տրապիզոն, ժամկոչ, եղբայր, Շիրակ, պարտէզ, Երուսաղէմ, ցորեն, ժամացոյց, հովանոց, էջմիածին, ծառ, Թռչուն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 8.

Առակներ քան ևեմ յատուկ անուն որ ցուցնէ

Մարդ, կին, քաղաք, գիւղ, գետ, լեռ, ազգ, Թագաւոր, մարգարէ, սուրբ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 9.

Առակներ քան ևեմ յատուկ անուն:

Գաւառի, Թաղի, փողոցի, վանքի, Եկեղեցականի, վաճառականի, վարժապետի, աստուծո:

19. Թիւն երկուք է. Եզակի և Յովնակի:

20. Անունն եզակի է երբ մէկ անձ, մէկ անասուն, մէկ իր միայն կը ցուցնէ:

Ինչպէս՝ հայր, գիրք, արոտ:

21. Անունն յովնակի է երբ շատ անձ, շատ անասուն, շատ իր կը ցուցնէ:

Ինչպէս՝ հայրեր, գիրքեր, արոտներ:

22. Եզակի անունն յոքնակի ընելու համար պէտք է ծայրը եր կամ ներ աւելցնենք:

ԵՐ աւելցնելու է եթէ անունը միայնակ է,
ՆԵՐ » » » » քաղնակէն է:

Գիտ. Ա. Քանի մը միավանկ բառեր կան որոնք ի բնէ և ունենալով իրենց ծայրն, սովորութիւն եղած է յոքնակի մէջ այս և գիրը դնել: Ասոնք են՝ եզ-եզներ, շեռ-շեռներ, քեռ-քեռներ, հարս-հարսներ, մաս-մասներ եւն:

Գիտ. Բ. Յով վերջացող բազմավանկ անուններուն յ տառը կը ջնջուի յոքնակի մէջ. ինչպէս՝ ֆահաւայ-ֆահաւաններ:

Այսպէս նաեւ որայ, տղայ, առարկայ, պապկայ, շուկայ, սասանայ, շրքայ, ճարպայ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 10.

Հետեւեալ անուններն յոքնակի ըրէ.

Հաց, կերակուր, դպրոց, Թագաւոր, զինուոր, բանակ, Թնդանօթ, հիւանդ, բժիշկ, դեղ, սպասուոր, ծառայ, աղախին, ներ, քոյր, աներ, հօրաքոյր, մասնոց, ատեղ, կար, գերեզման, մահ, արտօնութիւն, ուրախութիւն, ցաւ, ակտ, հասակ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 11.

Եզակիներն յոքնակի ըրէ և յոքնակիներն եզակի:

Մայրեր, աղաներ, մարդեր, պարտէզ, այգի, ձիեր, եզներ, դամէշ, էշեր, ցուլեր, տետրակ, գիրքեր, մանուկ, նեղութիւն, ամիս, եղբայրներ, քոյր, քաղաք, լեռներ, ծագիլ, պտակ, զինուոր, փողեր աներ, զմեկիններ, ներ, ընկեր, խօսքեր, բառ, գիծ, լեարդ, աստղ, անգղ, դամբա:

Հ Ո Ւ Ո Վ

23. Եզակի թէ յորնակի անուններուն ծայրը կերպ կերպ կը փոխուի. այս է հոյոյր.

Բար, ֆարի, ֆարե, ֆարերու եւայլն:

24. Հոլովը վեց է. Ուղղական, Սեռական, Տրական, Հայցական, Բացառական, Գործիական:

25. Անուն մը հոլովելու ընդհանուր ձեւն է:

	Եզակի	Յոգնակի
Ուղղական	հաց	հաց եր
Սեռական	հաց ի	հաց երու
Տրական	հաց ի	հաց երու
Հայցական	հաց	հաց եր
Բացառական	հաց ե	հաց երե
Գործիական	հաց ոյ	հաց երոյ

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ. 12.

Ասոր պէս հոլովեցէ՛ք սա միավանկ անունները:

Խաչ, քար, փայտ, կաթ, վարդ, ծառ:

Եզ, բեռ, լեռ, հարս, մատ:

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ. 13.

Հոլովեցէ՛ք սա բազմավանկ անունները:

(Զմուռնա՛ր քէ բազմավանկ անունները ներ մասնիկով յո՛ւնակի կ'ըլլան).

Ականջ, երես, սեղան, աթոռ, դպրոց, գուլպայ, աղայ, շղթայ:

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ. 14.

Հոլովը նոյն պահելով՝ սա անուններն եզակի քրէ՛ք.

Հացեր, խաչերու, փայտերէ, քարերով, կովերու, տուներէ, ձիեր, վարդերու, ծովերու, ծառերու, քիթերով, բերաններ, ականջներէ, երեսներու, սեղաններով, աթոռներու, դպրոցներ, թաշկինակներու, սլառառներով, կերակուրներէ:

Հ Ո Ւ Ո Վ Մ Ա Ն Չ Ո Ր Ս Չ Ե Ի Ե Ր

26. Հոլովման չորս տեսակներ ալ կան որոնք եզակի մէջ կը տարբերին այս ընդհանուր ձեւէն, բայց յորնակի մէջ նոյն կերպով կ'ըլլան:

	Ա.	Բ.	Գ.	Դ.
Ո.	մարդ	հոգի	մեծութիւն	օծում
Ս.	մարդու	հոգւոյ	մեծութեան	օծման
Տ.	մարդու	հոգւոյ	մեծութեան	օծման
Հ.	մարդ	հոգի	մեծութիւն	օծում
Բ.	մարդե	հոգիէ	մեծութեան	օծմանէ
Գ.	մարդոյ	հոգւոյ	մեծութեանք	օծմանք

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ. 15.

Մարդ բառին պէս հոլովեցէ՛ք.

Ձի, կով, ծով, նաւ, Հայ, շահ, հշ, դար, հաւ, մահ, քի, արեւ, ժամ, անիս, շարքար (չաբթու), տղայ (տղու), ճամբայ (ճամբու):

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ. 16.

Հոգի բառին պէս հոլովեցէ՛ք.

Տարի, գիւնի, որդի, սկի, գարի, քարի, ձիթեանի, դաշինի, կղզի, կաղնի, դրացի, գոշի:

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ. 17.

Մեծութիւն բառին պէս հոլովեցէ՛ք.

Նեղութիւն, փայտութիւն, ողորմութիւն, շարութիւն, այցելութիւն, մանկութիւն, առատութիւն, հիւանդութիւն եւն.:

Հ Ր Ս. Հ Ա. Ն Գ. 18.

Օծում բառին պէս հոլովեցէ՛ք.

Ռոստում, քաղում, անկում, բացում, խորում, հոյոյում, խոնարհում, քարծում, Համբարծում, բաժանում. եւն.:

ԳԻՏԵԼԻՔ ՀՈՒՈՎՄԱՆՅ ՎՐԱՅ

27. Երրորդ ձեւին պէս Սեռականի եւ Տրականի մէջ եան կ'ըլլան իւն վերջաւորող բառեր :

Օրինակ . սիւն , ձիւն , անկիւն , արիւն , եւն .

Ասոնց կը հետեւին . հանգիստ , կորուստ , փախուստ , գաւուստ , ժողովուրդ , ծնունդ , սնունդ , սերունդ :

28. Զորրորդ ձեւին պէս Սեռականի եւ Տրականի մէջ ան կ'ըլլան շատ մը բառեր . կնիկ , աղջիկ , գարուն , աշուն , մանուկ , շուն , տուն , մուկ , ձուկ , ծուկ , դուռ , շեն , հիւն , անուն , նուռ , քոռ , բեռ , առտու , իրիկու , հերու , ամառ , ձմեռ :

Նոյնպէս Սեռականի եւ Տրականի մէջ ուան կ'ըլլան ժամանակի գաղափար տալող բառեր , ինչպէս ժամ , օր , ամիս , տարի , ամառ , ձմեռ , ցերեկ , գիշեր , ասեկ , ժամանակ , ամիս , շաբաթ :

Ման . Գիտելի է սակայն թէ վերոյիշեալ Գիտելիքներու պատկանող բառեր բացառականի եւ գործիականի մէջ կը մնան հոլովման ընդհանուր ձեւով :

29. Սեռականի եւ Տրականի մէջ օր կը վերջաւորին , հայր , մայր , եղբայր , հօրեղբայր , մօրեղբայր , ծծմայր եւն .

30. Սեռականի եւ Տրականի մէջ ոչ կը վերջաւորին , կին , ֆոյր , տեր , ընկեր , տալ , աներ , ներ , կեսուր , եւն .

31. Սեռականի եւ Տրականի մէջ ոչ կը վերջաւորին . կարին , ամիս , Աստուած , սեր , ժողով , Պոլիս , եւն .

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 19 .

Հոլովեցե՛ք հետեւեալ բառերը .

- Ա . Սիւն , արիւն , հանգիստ , ծնունդ , սերունդ :
- Բ . Կին , անուն , մանուկ , ձուկ , հիւն , առտու , օր :
- Գ . Կնխանայր , նախահայր , ծծմայր , մօրեղբայր :
- Դ . Տիկին , մօրաֆոյր , ընկեր , կեսուր , դարակեր :
- Ն . Ամիս , Աստուած , սեր , խորհուրդ , կարին :

32. Հոլովման այս զանազան ձեւերը կրնան նաեւ ընդհանուր ձեւին համեմատ հոլովուիլ . *Ինչպէս՝ ձիւնի , անունի , ժամանակի , ընկերի , ժողովի եւն .*

33. Կան բառեր որոնց ձայնաւոր զրբը կը կորսուին եզակի հոլովներուն մէջ :

Ինչպէս . Գիր-գրի . բերան-բերնի , մանուկ-մանկան :

Գիտ . Յըքնակիլի մէջ այս ձայնաւորները կը պահուին . գիրերու , բերաններե , մանուկներով :

ՅԱՏԿԱՅՈՒՅԻՉ ԵՒ ՅԱՏԿԱՅԵԱԼ

34. Յատկացուցիչ կը կոչուի այն սեռական հոլով անունն որ կը ցուցնէ թէ բան մը որո՞նքն է .

Օրինակ . Գրիի կողք , ծառի ճիւղ .

Այս օրինակներուն մէջ գրիի եւ ծառի բառերն յատկացուցիչ են , իսկ կողք եւ ձիւղ յատկացեալ են :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 20 .

Հոլովեցե՛ք .

Բերան , գիծ , գրուիս , դուռ , նուռ , ամառ , քուղթ , ձմեռ , ակրուք , կարին , Պոլիս :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 21 .

Հետեւեալ բառերն իրարու կապեցե՛ք այնպէս որ առաջինը յատկացուցիչ ըլլայ , երկրորդն յատկացեալ :

Գրիչ ծայր , խնձոր կուտ , սարը կեղեւ , դուռ բանալի , կատու սրջ , նամակ հասցէ , առիւծ բաշ , փողոց սալարկ : դպրոց տեսուչ , ազքատ հագուստ , ժամացոյց չլթայ , քաղաք բնակիչ , թուր պատեա՛մ , քահանայ չուրջառ , աջք լոյս :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 22 .

Հետեւեալ բառերուն քով մէյմէկ յատկացեալ դրե՛ք .

Աստուծոյ — . ծովուն — . մեղուն — . դասատուին — . ջրհորին — . աչքին — . ձեռքին — . հօրս — . սեղանին — . եւն :

Գ Լ ՈՒ Խ Բ .

Յ 0 Դ

35. Յօդ կը կոչուի ն կամ ը գիրն որ կը գրուի գոյականին ծայրն , երբ որոշեալ մտքով գործածուած է :

Օր. Ննձորի ծառ ըսելով կը հասկնանք ս եւ իցէ խնձորի ծառ մը , բայց երբ կ'ըսենք խնձորին ծառը այն ատեն որոշ խնձորի ծառը կը հասկնանք :

Գիտելիք . Չայնաւորով վերջացող անուններ միշտ ն յօդը կ'առնուն : Չըսուիր կասուր , այլ՝ կասուն :

Նոյնպէս երբ յաջորդ բառը ձայնաւորով սկսի : Ինչպէս . Գարն որ ինկաւ . Տեղն ուր նստանք :

Իսկ անձայն յով վերջացող բառեր երբ յօդ առնուն սովորաբար այս յ ատուր կը կորսնցնեն , ինչպէս , սասանայ-սասանան , տղայ-տղան :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 23 .

Անուններուն ծայրն յօդ դիր եւ ըսէք ինչ կ'ըլլայ խօսքին բնասք :

Մարդէ չվախնար . — Թուղթ սուր ինծի . — Չայն լսեցի . — Միհրան պարտիզականի տղայ է . — Եղբայրդ գիրք կարդաց . — Կերամբ հաց . — Ես հաց կուզեմ , դուն չուր կուտաս . — Դպրոցի աշակերտ . — Զինուորի թուր . — Զուրի աման . — Պատուհանի փեղկ . — Գրքի կողք :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 24 .

Սա անուններէն որոնք յօդ ունին :

Զին , եկեղեցին , զմեւին , անկիւն , անկողին , մեղրն , հացը , լուսին , կանոն , սարսն , սրուն , ասաղը , աղքատն , սայլապան , ամառն , աման , ալիւր , քթան , աղայ , բան , բժիշկ , ձուկն ու մուկը , փիղը , հովիւն , մատեան , գիրք , կորիւն , մելան , թանաքն , դուռ , պատեան , թանաք , կօշիկն :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 25 .

Յօդով հարսեցեալ սա անունները :

Կատու , ձի , լեզու , շուկայ , հաւ , դեւ , Հայ :

Գ Լ ՈՒ Խ Գ .

Ա Մ Ա Կ Ա Ն

36. Ածական կը կոչուի այն բառն որ կը ցուցնէ Գոյականին որպիսութիւնը կամ կ'որոշէ , կը սահմանաւորէ անոր իմաստը :

37. Հինգ տեսակ Ածական կայ . Որակական կամ Հասարակ , Յուցական , Ստացական , Թուական , Անորոշ :

1 . ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԱՄԱԿԱՆ

38. Որակական ածականը գոյականին որպիսութիւնը կը ցուցնէ :

Օրինակ . Խնջօք տղայ , անեմակ թուղթ :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 26 .

Որոշեցէ՛ք Որակական ածականներն ու գոյականներն

Համեստ աղջիկ , բարի Աստուած , չար սատանայ , մոլի թագաւոր , հզօր առիւծ , դժուար դաս , դիւրին գործ , անվախ մարդ , քաջ եւ կտրիճ երիտասարդ , մատղաշ հասակ , ազնիւ տղայ , սեւ մազ , ցած ձայն , անուշ հոտ , կիզիչ արեւ , կրակոտ ձի , հոտաւէտ վարդ , փայլուն աչք , աղօտ աստղ , գթած հայր :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 27 .

Սա գոյականաց յարմար Որակական ածական կցէ .

Տղայ , գլուխ , գլխարկ , թաշկինակ , գիւղ , աղուէս , մարդ , դաս , կօշիկ , դանակ , տուն , գագաթ , բնութիւն , աշակերտ , բժիշկ , մայր , վարդ , լուսին :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 28 .

Հետեւեալ Որակականներուն յարմար գոյականներ կցէ :

Ծանր , գեղեցիկ , կակուղ , կանաչ , մաքուր , թաց , չոր , սուր , ուղիղ , խոր , սեւ , ծոյլ , անհամ , անլի , աղէկ , կարմիր , խարտեաշ , սիրելի , հաստ :

39. Որակական ամականներէն գոյական կը շինուի ուրիշ մասնիկով. ինչպէս՝ մեծ-մեծուրիւն, ծանր-ծանրուրիւն :

Իիսեյիւ. Անձ, կենդանի եւ առարկայ ցուցնող (նիւրահան, տեսանելի, քանձրացեալ) անուններէն շատը մտաւոր, անտեսանելի կամ վերացեալ անուն կ'ըլլան ուրիշ մասնիկով, ինչպէս հայր-հայրուրիւն, տղայ-տղայուրիւն :

40. Շատ անգամ գոյականներուն ծայրը մասնիկներ կցելով՝ ամական կը կազմուի. Այս մասնիկներն են. ական, աւոր, այիւն, եան, եղի, աղի, ոտ, ուտ, եղէն, եայ, եղ, ող, ած, իչ եւ այլն :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 29.

Հետեւեալ ամականներն ու գոյականները վերացեալ անուան փոխէ ուրիշ մասնիկն աւելցնելով :

Հայ, քաջ, իշխան, հին, եղբայր, սիրելի, թանձր, ազնիւ, մանուկ, աղուոր, կառավար. սկար, տէր, ատելի, ծեր, թագաւոր, տխուր, ծոյլ, դասատու, անառակ, մայր, մեծ, հայր, բարի, ցած, ժամկոչ :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 30.

Ամականը գոյականի փոխէ եւ փոխադարձաբար :

Սիրելի եղբայր, ճամարիտ Աստուած, մարդկային յանցանք, խաղաղասէր մանուկ, մթին գիշեր, անմեղ տղայ, վրէժխնդիր կրակ, ծեր հայր, բարեսիրտ մարդ, ամբարիշտ հեթանոս, շնորհալի եղբայր, կապոյտ երկինք, գիւժական շարութիւն, գեղեցիկ հրաշք, անգութ բռնաւոր, հայկական պատիւ, առճկական հիւրասիրութիւն :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 31.

Հետեւեալ մասնիկներով վերջացող երկգական ամական գտնուի Ական, աւոր, այիւն, եան, եղի, աղի, ոտ, ուտ, եղէն, եայ, եղ, ող, ած, իչ, եւլն :

Ման. Դասատուն փոփոխուան եւ զեղջեան կանոններուն վրայ գաղափար թող տայ բերանացի :

2. ՅՈՒՅՈՒԿԱՆ ԱՄԱԿԱՆ

41. Յոռցական ամական են այս (աս), այդ (աս), այն (ան), սա, դա (տա), նա, տղն, դոյն, նոյն բառերը որոնք իրր թէ մտտով կը ցուցնեն առարկան :

Իիսեյիւ. Այս, սա, տղն, կը ցուցնեն մօտ բան մը, այդ, դա, դոյն՝ քիչ մը հեռաւոր առարկան, այն, նա, նոյն, աւելի հեռուն եզրու բան մը :

Իիսեյիւ. Յուցական ամականները չեն հարկուիր եւ սովորաբար ցուցական ամական ունեցող գոյականներն յօդ կ'առնեն : ինչպէս այս տունն, այդ պարտեզը եւ այլն :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 32.

Հոլովեցէք.

Այս մարդը, այդ ծառը, այն հողը, սա եկեղեցին, տարուրը, նա փարը, տղն նախկին :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 33.

Որոշեցէք ցուցական ամականները.

Ո՞վ ստեղծեց այս աշխարհս. — Մի՞թէ սա գիրքն է ձեր փնտառածը. — Ո՞ւսկից կը բլրի այս վճիտ ջուրը. — Սա տղան աւելի խելօք եւ մտացի կ'երեւի : — Այս մարդն, այդ լճակը, այն անտառներն, սոյն հոյակապ դղեակին տիրոջն են. — Նոյն ատենները ճանչցայ քու գեղեցիկ ձիրքերդ. — Սա ուսեալ կնոջ եղբայրն ո՞վ է : — Տա դուռը զարկ. — Նա մարդն հմուտ ճարտարագետ մ'է. — Ա՛ռ այս թղթերն եւ սուր ինձ այդ կաղամարը :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 34.

Որակական ամականները գոյականի փոխեցէ մասնիկները ջնջելով :

Դպրոցական, հայրական, ծովային, կանոնաւոր, սիրելի, շնորհալի, վայլուն, փրկիչ, ուժեղ, քոսոտ, ջղուտ, արծաթեղէն, ներող, ընկերական, հարաւային, փառաւոր, Հայկեան, մատնիչ, ուղորմած :

5. ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

42. Ստացական ամականները կը յուցնեն թէ քան մը որո՞ւ ստացուածքն է:

43. Ստացական ամական են. Ա. դէմք՝ իմ, մեր. Բ. դէմք՝ քու, ձեր. Գ. դէմք՝ իւր կամ իր, իրենց. անոր անոնց:

Գիտ. Ստացական ամականները չեն հօղովուրի եւ Ստացական ամական ունեցող անուէներ երբեմն ս, դ, ն կամ ը գիրերը կ'առնուն իրենց ծայրն: Այս ս, դ ն տառերը կը կոչուին դիւնորոշ յոդ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 35.

Հօլովեցե՛ք.

Իմ գրիչս, քու ձեռքդ, իւր աչքը, անոր մայրը, մեր հասակը, ձեր փողոցը, իրենց հայրենիքը, անոնց զինուորները:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 36.

Ստացականներէ յոգնակի բռէ՛ք.

Իմ նոր բնակարանս: — Քու անխոհեմ վարքդ: — Իմ անկեղծ փախաքս: — Անոր մեծ սեղանը: — Իւր գեղեցիկ հրացանը: — Քու կապոյտ շրջագգեսագդ: — Իմ ընդարձակ կալուածներս: — Անոր խոհեմ ընթացքը: — Այս ծառն ու իւր համեղ պտուղը: — Քու սեւ մազերդ: — Իմ սիրելի ծնողքս: — Իւր աշխատ ձին ու իմ հուժկու ջորիներս:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 37.

Գծերուն տեղ դիր ստացական ամական մը.

Մովսէս կըսէր—ժողովրդեան. եթէ պատուէք—ծնողքը, —կեանքն երկարատեւ կը լինի: Երջանիկ է այն աշակերտոր—ջանիւք—աշխատասիրութեամբ եւ—բարի վարքով սիրելի եղած է—ուսուցիչներուն: Բարի հայր մը կը սիրէ — զաւակներն բայց չսիրէր—թերութիւնները: Սիրեցէք—զաւակներն, բայց մի սիրէք—թերութիւններն: Կը սիրեմ—բայց չեմ սիրեր — բնաւորութիւնդ: Ամէնքս ալ յարգանք եւ սէր կը պարտինք — ծնողքին: Սարգը կ'ասորի — ստայնով, ինչպէս որսորդն — որսով:

4. ԹՈՒՍԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ

44. Թուականները կը յուցնեն թիւ և կարգ:

45. Թուական ամականները կը կլին են.

1. Բացարձակ՝ որ առարկային քանի հաս ըլլալը կը յուցնէ: Մեկ, երկու կամ երկուք, երեք, չորս, հինգ, վեց, եօթն, ութ, ինն, տասն, տասնը մեկ, տասն երկու, տասն երեք, քսան, երեսուն, երայլն:

2. Դասական՝ որ դաս, կարգ, աստիճան կը յուցնէ եւ կը շինուի բացարձակին վրայ բոլոր կամ երոյր ասեղցընելով: Առաջին (եւ ոչ միւրորդ) երկրորդ, երրորդ, չորրորդ. հինգերորդ եւլն:

Գիտ. Ա. Բացարձակներուն վրայ պիտի մասնիկը դնելով կ'ուենեանք մակարաշխական թուականներ: Ինչպէս. երեսական, տասնական եւլն. Նոյնպէս նոց մասնիկով կը կազմուին արժէք եւ չափ յուցնող թուականներ. երկուֆնոց, չորսնոց, տասնոց եւլն:

Գիտ. Բ. Թուական ամականները կը հօղովուին հօղովման ընդհանուր ձեւին համեմատ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 38.

Գրեցե՛ք բացարձակ բուականները մինչեւ հարիւր:

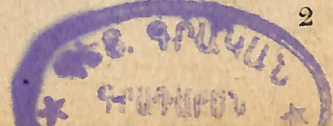
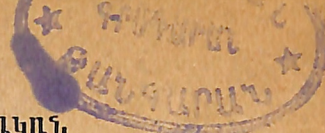
Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 39.

Գծերուն տեղ հարկ եղած բացարձակները դիր:

Աստուած աշխարհս — օրուան մէջ ստեղծեց: Երկու անգամ ութ — կ'ընէ: Աստուան մէջ — օր կայ: — տարին դար մ'է: Քրիստոսի առաքեալները — էին: Այբուբէնը — գիր կը սարունակէ: Տարին — եղանակի բաժնուած է: Մէն մի եղանակ — ամիսէ կը բաղկանայ: Շաբթուան մէջ — օր կայ գործի եւ — օր հանգստեան: Դպրոցներու արձակուրդները սովորաբար — շաբաթ կը տեւեն: Մէկ Օսմանեան ոսկին — դահեկան կ'արժէ: Մէկ դահեկանը — փող եւ մէկ փողը — ստակ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 40.

Հօլովեցե՛ք բուական ամականներն մէկէն մինչեւ տասն:

5. ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆ

46. Անորոշ ածական են այն բառեր որ զոյականին կուտան անորոշ և ընդհանուր իմաստ մը:

47. Անորոշ ածական են. մը կամ մի, մէն մի, քանի մը, մի քանի, միեւնոյն, նոյն, ամէն, բոլոր, ուրիշ, միւս, ինչ ինչ, այս ինչ, այն ինչ, ոմանի, անձնաւոր, իւրաքանչիւր, ինչ, ո՞ր, քանի՞, ո՞րչափ, ո՞րքան, ո՞րպիսի, ի՞նչպիսի, այսչափ, այսքան, ոչ մի:

Գիտ. Ա. Մը եւ մի անորոշներուն շեւ ի տառերը կըրճատուելով տեղը ապաթարց կը դրուի եթէ յաջորդ բառը ձայնաւորով կը սկսի: Ինչպէս՝ Մարդ մ'եկաւ, խնձոր մ'առի:

Գիտ. Բ. Անորոշ ածականները չեն հօլովուիլը եւ գրեթէ ամէնն ալ զոյականէն առաջ կը դրուին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 41.

Անորոշ ածականներն ստորագծեցէ՛ք :

Գրիչ մը, մէն մի ճիւղ, քանի մը հոգի, մի եւ նոյն օրը, նոյն միջոցին, ամէն մարդ, բոլոր տարին, ուրիշ տեղ, միւս եղբայրը, ի՞նչ գործ, ինչ ինչ խնդիրներ, այս ինչ գիրքը, այն ինչ բանը, քանի մը զինուորներ, անձնաւոր քաղաքացի իւրաքանչիւր սղակերտ, ինչ խօսք, ո՞ր փողոց, ո՞րչափ ծաղիկ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 42.

Ի՞նչ տեսակ են հետեւեալ ածականները :

Մեծ, մէկ, մը, իմ, մի, այս, առաջին, տաք, բարակ, սա, այլ, այդ, նոյն, քու, հինգ, հին, չորրորդ, երեքուն, երեսուն, սոյն, անձնաւոր, հարիւր, լաւ, այն, տա, յիսուն, երրորդ, նեղ, երկչոտ, կլոր, ձերմակ, չորսնոց, տասնական:

Գ Լ ՈՒ Խ Գ.

Դ Ե Ր Ա Ն ՈՒ Ն

48. Դերանունը բառ մ'է որ կը դրուի արդէն յիշուած անդան մը տեղ զայն չկրկնելու համար. Ինչպէս՝ Աստուած արդար է. ՆԱ կը պատճէ յանցաւորները:

49. Հինգ տեսակ դերանուն կայ. Էական կամ Անձնական, Յուցական, Ստացական, Անորոշ և Յարաբերական:

1. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

50. Անձնական դերանունը կը ցուցնէ անձերը կամ գէմքերը որ երեք են.

	Եզակի	Յոսկակի
Ա. Դէմք	Ես	Մենք
Բ. »	Դու	Դուք
Գ. »	Ան, Նա	Անոնք, Նոքա
	Ինք, Ինքն	Իրենք

Գիտ. Անձնական դերանուն են նաեւ. իրարու, մեկմեկու. ասոնք փոխադարձ դերանուն ալ կը կոչուին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 43.

Որոշեցէ՛ք անձնական դերանուններն եւ քսէ՛ք թէ ո՞ր բառերուն տեղ դրուած են:

Յակոր շատ կը սիրէր Յովսէփը, նա հագցուց անոր գեղեցիկ կապոյ: — Կովն ու շունը կը վիճէին իրարու հետ: — Տղաք, պէտք է դուք օգնէք իրարու: — Ձին, կովն եւ եզը ըսին. ինչո՞ւ մենք ծառայենք մարդուն, նա թող ուրիշ ծառայ գտնէ: — Յուսիկ եւ Շաւարշ լաւ աշակերտներ են. անոնք գարոց կ'երթան եւ իրարու կ'օգնեն: — Յիսուս սղխարհ եկաւ. նա չարչարուեցաւ մարդուն փրկութեան համար:

51. Անձնականները կը հորովուին այսպէս.

Ա. Դէմք

Բ. Դէմք

Եզակի	Յոխակի	Եզակի	Յոխակի
Ո. Ես	մենք, մեք	դուն, դու	դուք
Ս. Իմ	մեր	քու	ձեր
Տ. Ինձի, ինձ	մեզի, մեզ	քեզ	ձեզ, ձեզի
Հ. Իս, զիս	մեզ, զմեզ	քեզ, զքեզ	ձեզ, զձեզ
Բ. Ինձմէ, ինէ	մեզմէ, մենէ	քեզմէ, քենէ	ձեզմէ, ձենէ
Գ. Ինձմով	մեզմով	քեզմով	ձեզմով

Գ. Դէմք

Եզակի	Յոխակի	Եզակի	Յոխակի
Ո. ան, նա	անոնք, նոքա	իրեն	իրենք
Ս. անոր, նորա	անոնց, նոցա	իրեն	իրենց
Տ. անոր, »	անոնց, նոցա	իրեն	իրենց
Հ. ան	անոնք	իրեն	իրենք
Բ. անկէ	անոնցմէ	իրմէ	իրենցմէ
Գ. անով	անոնցմով	իրմով	իրենցմով

Գիտ. Փոխադարձ դերանուններն ուղղական չունին :

Սեռ. եւ Տրական	իրարու	մէկմէկու
Հայցական	իրար	մէկզմէկ
Բացառական	իրարմէ	մէկմէկէ
Գործիական	իրարմով	մէկմէկով

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 44.

Որոշեցէք սա դերանուններուն թիւն ու հորովը : Յետոյ կգտնուի յոխակի ըրեք եւ յոխակիներն եզակի :

Ես, քեզմով, իրենցմէ, ինքն, անկէ, նա, մեզմով, իմ, դու, իրենք, ձեզ, զիս, իրենք, անոնց, ան, քեզմէ, մեզ, իրեն, ինձ, ձեզմէ, անով, իրենցմով, անոր, զանոնք, անոնք, իրմէ, ինձմէ :

2. ՅՈՒՑՍԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

52. Յուցական դերանուններն իբր թէ մատնանիշ կ'ընեն, կը ցուցնեն անձերն ու իրերը որոց տեղ կը բռնեն :

53. Յուցական դերանուն են. Այս, սա, սոյն. Այդ, դա, դոյն. Այն, նա, նոյն. Ասոնք առանց գոյականի կը դորձածուին :

Ոմանք կը գործածեն նաեւ ասիկա, ասիկա, անիկա միայն եզակի ուղղական եւ հայցական :

54. Սոյն, դոյն, նոյն հորովման ընդհանուր ձեւին կը հետեւին և միայն եզակի կը գործածուին :

Այս, սա եւլն. կը հորովուին սապէս .

	Եզակի	Յոխակի
Ուղղական	այս, սա	ասոնք
Սեռ. եւ Տրակ.	ասոր	ասոնց
Հայցական	այս, սա	ասոնք
Բացառական	ասկէ	ասոնցմէ
Գործիական	ասով	ասոնցմով

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 45.

Հորովեցէք յուցական դերանունները :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 46.

Եզակի յուցականներն յոխակի ըրէք եւ փոխադարձաբար : Ասոնցմէ, սոյն, այն, դա, սոյնով, անոնք : Ասկէ ալ հրամայեցէք : Ասոր ինչ անուն կուտան : Անոնցմէ ինչո՞ւ չառիր : Սա աղուոր չէ՞ : Անոնց զրկէ : Ասկէ աւելի մեծ յանցանք չըլլար : Ասոր որչափ յողնեցայ : Անոնցմէ՞ առիր թէ ասկէ : Քեզ կուտամ այս, եթէ խօսիս : Ասով գոհ չե՞ս : Անոնցմէ ըբր : Ասոր ալ տո՛ւր, անոնց ալ : Իմ փնտռածս այդ չէ : Ան ո՞վ, ա՞ս ով, Ասիկա՞ ընտրեցիր թէ անիկա :

3. ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

55. Ստացական գերանունները կը ցուցնեն թէ որով կը վերաբերի (ստացուածքն է) այն բանը որուն վրայ կը խօսուի (*):

56. Ստացական գերանունները կը շինուին Ստացական ածականներէն ս, դ, ն (կամ ը) դիմորտ յօդերով և ասոնք են.

Էզակի

Ա. քէմք իմս կամ իմիմս	մերք կամ մերիմք
Բ. » ֆուկղ » ֆուկիմղ	մերք » մերիմք
Գ. » իւրք » իրեմք	իրեմք » իրեմքիմք
անորք » անորիմք	անեմք » անեմքիմք

Յոճակի. իմիմներս, մերիմներք, ֆուկիմներդ, մերիմներք, իրեմներք, եւն.:

57. Ստացականները կը հոլովուին այսպէս.

Եզ. իմիմս, իմիմիս, իմիմես, իմիմոյս:

Յոճ. իմիմներս, իմիմներուս, իմիմներես, իմիմներովս:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 47.

Հոլովեցէ՛ք ստացական դերանունները :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 48.

Ստացական դերանունները գտէ՛ք և ապա նոյն խօսքերն յոճակի քրէք և բառին տեղ ևս կենդով ևս գոյականներն ալ յոճակի վերածելով :

Այս պարտէզն իմս է: — Այդ տունը քուկդ է: — Այս նաւակը մերն է: — Այդ արան անորն է: Այս գլխարկը քուկինդ է: — Ո՞ր ծրարն է անոնցինդ: — Այս պարտէզն է մերինդ: — Հոն չէ քուկինդ: — Հոս է մերինդ: — Ահա անոնցինդ: — Անորինը տեսար թէ իմիմս: — Այս ստաստուորը մերինն է: — Այս գրիչն իմս է թէ քուկդ: — Այս քանդակը ո՞ր եկեղեցւոյն է. ասորինը թէ անորինը: — Ո՞ր խանութէն աւիր այս կտաւը, ասոնցինէն թէ անոնցինէն:

(*) Ստացական գերանունը կը դրուի Ստացական ածական ունեցող գոյականի մը տեղ:

4. ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

58. Անորոշ գերանուններն ընդհանուր և անորոշ գաղափար մը կուտան այն անձերուն և իրերուն որոնց տեղ կը դրուին:

59. Անորոշ ածականներն են նաև անորոշ գերանունն, միայն թէ գոյականի հետ չեն դորձածուիր և կրնան հոլովուիլ:

Գիտ. Անորոշ գերանուններէ ոմանք հոլովման այլ եւ այլ ձեւեր ունին: Ասոնք են (*) մին, մեկը, առեկ, ի՛յ, ի՛ր, ի՛նչ, շատեր, ոչինչ, ոչ ոք, եւայլն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 49.

Հոլովեցէ՛ք սա անորոշ դերանուններն հոլովման ընդհանուր ձեւին համեմատ :

Իւրաքանչիւր, միւս, ուրիշ, մի քանի, նոյն, բոլոր, ոչինչ, այսինչ, անձեւիւր, քանի, որչափ, այսչափ, այսքան, այնպիսի:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 50.

Աւակիրսն ստորագծէ անորոշ դերանունները :

Ինչ որ կ'ուզես որ ուրիշը քեզ ընէ, նոյնն ըրէ ուրիշին: — Շատեր կը պնդեն թէ Դանիայիները գտած են Սմերիկան Քրիստափոր Գոլումպոսէն տառջ: — Ոչինչ այնքան քաղցր է որքան բարեգործութիւնը: — Ոչ ոք պիտի գայ: — Այս մարդոց իւրաքանչիւրն իւր կարծիքն ըսաւ: — Ով որ կ'ուզէ հետս թող գայ: — Ոչ ոք մարգարէ է իւր գաւառին մէջ: — Մենք ամէնքս հաւասար ենք Աստուծոյ առջեւ: Մի քանին ինձ տուր: — Բոլորն ալ ուրիշներուն տուաւ:

(*) Գտաստուն ասոնց հոլովումը կը գրէ տախտակին վրայ եւ աշակերտները կ'օրէնակեն:

5. ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

60. Յարաբերական գերանուն կը կոչուի որ բառը և կանխաւ յիշուած անուան կամ գերանուան մը հետ յարաբերութիւն կը ցուցնէ :

61. Այն բառն՝ սրուն կը վերաբերի յարաբերական գերանունը, կը կոչուի յարաբերեալ :

Օր. Թռչունն որ կ'երգէ : Նամակը զոր բերաւ :

Այս խօսքերուն մէջ որ, զոր են յարաբերական գերանուն եւ յարաբերեալ են թոչունն, նամակը :

62. Որ գերանունը կը հոլովուի այսպէս :

Եզակի Որ, որու, որուն (որու), զոր, որմե, որով :

Յակն. Որով (որի), որովց (որոց), որով (զորս), որոցմե, որոցմով :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 51.

Որոշեցէք յարաբերականներն ու յարաբերեալներն :

Հաւը զոր վաճառեցինք : — Հիւրերը որք ներս մտան : — Գրիչները զորս կտորեցիր : Մանգաղը որով կը հնձեն : — Հայերը որք ցրուած են աշխարհիս ամէն կողմը : Աղքատները որոց հաց տուիք : — Ո՞վ է որ կը խօսի : — Այն մարդը որուն տղան կը ճանչնաս : — Ընկերս որուն ընծայեցի գիրք մը : — Հարցումը զոր ըրիք : — Ծառն որմէ քաղեցինք սալոր : — Նաւերն որոցմով ճամբորդեցինք : — Այծերն որոցմէ կաթ կ'իթեցինք :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 52.

Ձանազանեցէք ակորոշ անիականներն եւ ակորոշ դերանուններն :

Ոչինչ այնքան քաղցր է, որչափ բարեգործութիւնը : — Գրիչ մը տուր : — Անձնիւր ոք իւր շահը կը մտածէ : — Մի քանի ծառ տնկեցի : — Մի քանին ինձ տուր, միւսներն ալ դուն առ : — Այս մարդոց մին հայրս է, միւսն ալ հօրեղբայրս : — Եղբայրներէս մին երաժշտութիւն կ'ուսանի : — Բոլոր գրիչերն հսկեցինք : — Ծառ մը կտրեց : — Ծառերէ մին կտրեց : — Ուրիշ տղաք ալ կուգան : — Ուրիշը կը ճանչնա՞ք :

Գ Լ ՈՒ Խ Ե.

Բ Ա Յ

63. Բայ կը կոչուի այն բառն որ գործողութիւն կամ վիճակ կը ցուցնէ, այսինքն ընեյ կամ ըլլայ :

Օրինակ. Հայրս կը գրե : Արեւը պայծառ է :

Տ ԵՐ Բ Ա Յ Ի Կ Ս Մ Ե Ն Թ Ա Կ Ա Յ

64. Բայի մը տեսք կամ եկրական է այն բառն որ կը ցուցնէ գործողութիւնը կատարող անձը կամ իրը :

Ինչպէս. Արշակ կը խաղայ : Հացը կ'ուտուի :

Արշակ բառը կը խաղայ բային տեսք է, այսինքն Արշակ է որ խաղալու գործը կը կատարէ : Հացը բառն կ'ուտուի բային ենթական է :

65. Բայի մը ենթական ճանչնալու համար քովը գնելու է ո՞վ կամ ի՞նչ հարցումները :

Ինչպէս. կը խաղայ, ո՞վ — Արշակ : Կ'ուտուի, ի՞նչ — Հացը :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 53.

Որոշեցէք բայն ու եկրական.

Օձը կը սողայ : — Զուկը կը լողայ : — Տղան կը խաղայ : — Ծոյրը կը կաղայ : — Առագաստները կ'ուռնին : — Գլուխս կը ցաւի : — Տերեւները կը դեղնին եւ կը թափին : — Մարդիկ կը խորհին եւ կը խօսին : — Դուն ո՞վ ես : — Ո՞վ են այս պարոնները : Ես կ'աշխատիմ, դուք ալ աշխատեցէ՛ք : — Աստուած ողորմած է. ես կը ներէ զղջացողներուն : — Հաւելերը կ'ածեն հաւկիթ եւ մենք կ'ուտենք : — Հաւկիթն ունի ճերմկուց եւ դեղնուց : — Գեղնուցն է օգտակար մեր սննդեան համար :

ԲԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՄ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉԸ

66. Խնդիր կամ լրացուցիչ կը կոչուի այն բառն որ բային իմաստը կ'ամբողջացնէ :

67. Երկու տեսակ խնդիր կայ . սեռի խնդիր և քննութեան խնդիր .

1. ՍԵՌԻ ԽՆԴԻՐ

68. Սեռի խնդիրը կը ցուցնէ անձ կամ իր մը որուն վրայ կը կատարուի բային ցուցուցած գործողութիւնը .

69. Բայի մը սեռի խնդիրը գտնելու համար քովը սա հարցումները գնեւրու է . զո՞վ (անձերու համար) զի՞նչ կամ ի՞նչ քանի (իրերու համար) :

Օրինակ . կը պաշտել Աստուած : Դուն փողեցիր վարդը :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 54.

Դե՛ք բայերն , եկրախաներն եւ սեռի խնդիրներն :

— Երկրագործը կը մշակէ երկիրը : — Բանակը սրաշտպանեց հայրենիքը : — Աստուած պիտի դատէ մեր գործերը : — Նաւազը վարեց նաւը : — Լաւ գրքերը կը զարգարեն միաքն եւ կը մշակեն սիրտը : — Վագրը երբեմն իւր ձագերն իսկ կը պատահէ : — Յովսէփ աղատեց Եգիպտոս սովէ : — Կիրքերդ կը կուրացնեն զքեզ : — Արեւը կը լուսաւորէ աշխարհը : — Եղբայրս շատ կը սիրէ զիս : — Տղաք իրենց դասերը կը սերտեն : — Կայէն զարկաւ սպաննեց իւր եղբայրը՝ Աբէլ : — Աստուած օրհնեց Աբրահամը :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 55.

Գծերուն տեղ սեռի խնդիր դրէք :

Աստուած դրախտէն վաճեց — : Մովսէս եգիպտոսէն հանեց — : Անձրեւը կը զովացնէ — : Ակումն կը մանրէ — : Կասուն կը լրտեսէ — : Աստուած անիծեց — : Չին կը ճանչնայ — : Եունը կը պահարանէ — : Հովիւը կ'արածէ — : Յազա համբուրելով մասնեց — : Ս . Մեարսով գտաւ — : Տրդատ սպաննել տուաւ — :

2. ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

70. Բնութեան խնդիրը կ'ըլլայ արական, բայառական եւ գործիական հոլով Անուն կամ Դերանուն մը առանձին՝ կամ մեջ , սակ , վրայ , իմ , առ ելն . բառերու հետ :

71. Բնութեան խնդիրը կը ճանչցուի սա հարցումներով .

Անձերու համար Իրերու համար
Տրական՝ որո՞ւ , որո՞նց ի՞նչ քանի , ի՞նչ քաներու
Բացական՝ որովք , որոնցովք , ի՞նչ քանէ , ի՞նչ քաներէ
Գործիին՝ որով , որեցով , ի՞նչ քանով , ի՞նչ քաներով
Նաեւ սա հարցումներով . Երբ , ո՞ր , ո՞ւսկից , ինչո՞ւ , ինչե՞ն , ինչպիս եւլն .

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 56.

Դե՛ք բնութեան խնդիրները պատշաճ հարցումով :

Հնազանդինք մեր խղճի ձայնին : — Դիմագրէ չար միտումներուդ : — Չարերը կը միաբանին իրենց մոլութիւններով : — Կեղծաւորը կը խօսի իւր գաղափարին հակառակ : — Կ'ողբամ այն անձին վրայ որ կը հնազանդի իւր կիրքին : — Ամեն բան չվերջանար մահով : — Մայր մը դիւրաւ կը ներէ իւր զուկին : — Ժիր գործաւորը կարօտ չըլլար շապիկի : — Անձրեւը կը անզայ երկինքէն :

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 57.

Եղագիր բառերը սեռի քէ քննութեան խնդիր են :

Ծառը կը ճանչցուի իւր պտղէն : — Բարիք ըրէ մերձաւորներուդ : — Ագահը իւր պսխար կը զոհէ իւր շահերուն : — Աստուած կուտայ սնունդ փոքրիկ քոչուրներուն : — Նախընտրեք զիսուքիւնը հարսութեան : — Աղլիկը չուան կը մանէր իւր սենեակին մեջ : — Պէտք է ներել ուրիշին քերուքիւններուն : — Բարեգործութիւնը կը բերէ իւր վարձք : — Լիզուրկոս Ապարսայի տուաւ շատ իմաստուն օրհններ : — Յիսուս զատեց որովք ցորենէն :

Բ Ա Յ Ի Ն Փ Ո Փ Ո Խ Ո Ի Մ Ն Ե Ր Ը

72. Բայը փոփոխութիւն կը կրէ դէմքին, թիւին, ժամանակին եւ եղանակին համեմատ:

Դէմք. Բայն ալ դերանուններուն պէս 3 դէմք ունի:

Թիւ. Գործ մը ընողը կրնայ մէկ հոգի կամ մէկէ աւելի ըլլալ անոր համեմատ բայն ալ եզակի կը դրուի կամ յոթնակի:

Ժամանակը երեք է. ներկայ, անցեալ, ապառնի:

Ա. Բայը ներկայ ժամանակ կը ցուցնէ երբ գործը կը կատարուի հիմա. Օր. կը կարգամ (հիմա):

Բ. Բայը անցեալ ժամանակ կը ցուցնէ երբ գործը կատարուած է առաջ: Օր. կարգացի (առաջ):

Գ. Բայը ապառնի ժամանակ կը ցուցնէ երբ գործը պիտի կատարուի վերջը: Օր. Պիտի կարգամ (վերջը):

Եղանակ կը նշանակէ ձեւ, կերպ եւ կը ցուցնէ թէ գործ մը ինչպէս կը կատարուի:

Եղանակը վեց է. Սահմանական, Թեական, Հրամայական, Ստորադասական, Անկերտոյք եւ Ընդունելոյքիւն կամ Դերբայ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 58.

Որոշեցիք բայերուն դեմքը, թիւը եւ ժամանակը:

Կերգեմ, պիտի երգեմ, կ'ուզենք, պիտի առնէք, կ'երթայ, կ'առնեն, թողուցիք, մեռան, պիտի մեռնինք, գրեցի, կը գրենք, պատժուեցաւ, պիտի քաղէ, գրէ, պիտի երթաս, երգէ, կը խաղային, մեռաւ, զարկէք, խածաւ, կը հաչէր, կուգար, պիտի խօսինք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 59.

Նոյն բայերուն սկիզբը դիւր եկրակայ մը (դերանուն կամ անուն):

Ա Ր Մ Ա Տ Ե Ի Վ Ե Ր Չ Ա Ի Ո Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

73. Բայը կը բաղկանայ երկու մասէ. Արմաս եւ վերջաւորութիւն:

74. Արմասն է բային այն մասն որ կուտայ որոշ իմաստ եւ սովորաբար անփոփոխ կը մնայ:

75. Վերջաւորութիւնը կը փոխուի դէմքին, թիւին, ժամանակին եւ եղանակին համեմատ:

Օր. Գործել — գործեցի — գործեցիք եւ այլն:

Լ Ծ Ո Ր Գ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

76. Բայը խոնարհել՝ կը նշանակէ նոյն բային բոլոր ձեւերը գրել կամ ըսել:

77. Բայերը խոնարհելու չորս ձև կայ որք կը կոչուին Լծորդութիւն:

Ա. Լծ. կը վերջաւորի ել եւ նել՝ (սիրել, տեսնել)

Բ. » » » իլ » նիլ՝ (խօսիլ, հազնիլ)

Գ. » » » ալ » նալ՝ (կարդալ, գողնալ)

Դ. » » » ուլ » նուլ՝ (թողալ, զբօսնալ)

78. Կանոնաւոր են այն բայեր որք այս չորս Լծորդութեանց պէս կը խոնարհին:

79. Անկանոն կամ Զարտոյի կը կոչուի բայն երբ սոյն տիպար օրինակներէն կը տարբերի:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 60.

1. Ի՞նչ կ'ընէ վարժապետը, մշակը, դերձակը, դարբինը, դահիճը, ատամնաբոյժը, պատկերահանը, հիւանը, պայտարը, սափրիչը:

2. Գառնը կը մայէ, իսկ կօժը, ձիւն, էճը, շոճը, կատուն, սոխակը, կաքանը, աւիճը, ծճը, մեղսն, հաւը (գտէք ասոնց ձայները):

80. Էական կամ օժանդակ կը կոչուի եմ (ըլլայ) բայը որ ուրիշ բայերու կազմու թեան կ'օժանդակէ ե կը խոնարհուի այսպէս,

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	Ապառնի	ՍՏՈՐՈՂԵԼԻ ԵՂԱՆԱԿ
Յոյնական Եզակի	ներկայ	ներկայ եւ Ապառնի
	Ա. դեմք եմ	որ ըլլամ
	Բ. » ես	» ըլլաս
	Գ. » է	» ըլլայ
	Ա. » ենք	» ըլլանք
	Բ. » էք	» ըլլաք
Յոյնական Եզակի	Անկատար	Անկատար
	էի	որ ըլլայի
	էիր	» ըլլայիր
	էր	» ըլլայիր
	էինք	» ըլլայինք
	էիրք	» ըլլայիրք
Յոյնական Եզակի	ՀՐԱՄԱՅՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ
	ներկայ եւ Ապառնի	ներկայ եւ Ապառնի
	Եզ. Բ. դեմք եղի՛ր	ըլլալ
	» Գ. » թող ըլլայ	ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ
	Յոյն. Ա. » ըլլանք	ներկայ՝ եղող
	» Բ. » եղէ՛ք	Անցեալ՝ եղած
Յոյնական Եզակի	» Գ. » թող ըլլան	Ապառնի՝ ըլլալու

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 61.

Էական բային հետ խոնարհեցիք սա բառերը.

Աշակերտ, զինուոր, խելօք, խոնարհ, բժիշկ:

ՍՏՈՐՈՂԵԼԻ

81. Ստորոգելի կը կոչուի այն բառն որ ենթակային որպիսութիւնը կամ վիճակը կը ցուցնէ:

Օր. Աստուած արդար է: Օղբ ցարս պիտի ըլլայ:

Իիս. Ստորագելին կրնայ յընակի դրուիլ:

Օր. Այս մարդիկ մեր բարեկամներն են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 62.

Որոշեցիք ստորոգելիները:

Առիւծը կենդանիներուն թագաւորն է: — Այս չինքն ընդարձակ էր բայց հին: — Մարգագետինը կանաչ է: — Պէտք է հնազանդ ըլլանք մեր մեծերուն: — Ջրհորը խոր է: — Ո՛րչափ մօտ է այս ճամբան: — Դուք իմ ընկերս էք: — Այս տարի բերքերն առատ պիտի ըլլան, անցեալ տարի սակաւ եւ սուղ էին: — Ե՛րբ ծեր պիտի ըլլանք: — Հաճելի չե՛մ ձեզ: — Աղէկ եղաւ: — Սա տղաք ձեր աշակերտներն են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 63.

Գծերուն ան ստորոգելի մը դիր:

Աստուած — է: Երկինքը — է: Խոտը — է: Նարինջը — է: Պնակներն — են: Ծծումբը — է: Կաթը — է: Աստղերը — են: Լեզակը — է: Ապակին — է: Աշակերտները — են: Ծառերը — էին: Սկաւառակն ու անիւր — են: Օղբ — եղաւ: Մենք — էինք: Դուք — պիտի ըլլաք: Տղաս մի ըլլար —: — Պիտի ըլլամ: Մենք — ենք: Արեգակը — է, Ազոխն ու կիտրոնը — են: Նոքա — պիտի ըլլային: Տղաք թող — ըլլան իրենց մեծերուն: Բարեկամներն — ըլլալու են: Յիսուս եղաւ — Աշխարհի:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 64.

Սա բառերն իբր ստորոգելի գործածէ մէկ մէկ խօսքի մէջ:

Հանդարտ, մաքուր, քաջ, կարճ, չոր, թաց, խոհեմ, բարձր, հովիւ, եզրայր, շէնք:

82. Առաջին Լծորդութիւն (*) ԵՂ

ՍԻՐԵՂ — արմատ՝ սէր

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ	Ապառնի	ՍՏՈՐԱԳԱՍԱԿԱՆ
ԵՂԱՆԱԿ		ԵՂԱՆԱԿ
Ներկայ	պիտի սիր եմ	Ներկայ եւ Ապառնի
Կը սիր եմ	» սիր ես	Որ սիր եմ
» սիր ես	» սիր ե	» սիր ես
» սիր ե	» սիր ենք	» սիր ե
» սիր ենք	» սիր եք	» սիր ենք
» սիր եք	» սիր են	» սիր եք
» սիր են	ԹԷԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	» սիր են
Անկասար	Ներկայ եւ Ապառնի	Անկասար
Կը սիր եի	պիտի սիր եի	որ սիր եի
» սիր եիր	» սիր եիր	» սիր եիր
» սիր եր	» սիր եր	» սիր եր
» սիր եիք	» սիր եիք	» սիր եիք
» սիր եիք	» սիր եիք	» սիր եիք
» սիր եիք	» սիր եիք	» սիր եիք
Կասարեայ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ
սիր եցի	Ներկայ եւ Ապառնի	Ներկայ եւ Ապառնի
սիր եցիր	Եզ. Բ. դեմք. սիր Է	սիր էլ
սիր եց	» Գ. » թող սիր Է	ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ
սիր եցիք	Յոք. Ա. » սիր ենք	Ներկայ՝ սիր ող
սիր եցիք	» Բ. » սիր եցիք	Անցեայ՝ սիր ած
սիր եցիք	» Գ. » թող սիր են	Ապառնի՝ սիր եղու

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 65.

Խոնարհեցէք. գորել, շինել, պատմել, կարել, հանել, միտել, շարել, թրել, գործել, եւ այլն:

(*) Այս լծորդութեան բայեր գտէք և գրեցէք ձեր տետրին մէջ:

83. Երկրորդ Լծորդութիւն (*) ԻԼ

ԽՕՍԻԼ — արմատ՝ խօս

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ	Ապառնի	ՍՏՈՐԱԳԱՍԱԿԱՆ
ԵՂԱՆԱԿ		ԵՂԱՆԱԿ
Ներկայ	պիտի խօս իմ	Ներկայ եւ Ապառնի
Կը խօս իմ	» խօս իս	Որ խօս իմ
» խօս իս	» խօս ի	» խօս իս
» խօս ի	» խօս ինք	» խօս ի
» խօս ինք	» խօս իք	» խօս ինք
» խօս իք	» խօս ին	» խօս իք
» խօս ին	ԹԷԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ	» խօս ին
Անկասար	Ներկայ եւ Ապառնի	Անկասար
Կը խօս եի	պիտի խօս եի	Որ խօս եի
» խօս եիր	» խօս եիր	» խօս եիր
» խօս եր	» խօս եր	» խօս եր
» խօս եիք	» խօս եիք	» խօս եիք
» խօս եիք	» խօս եիք	» խօս եիք
» խօս եիք	» խօս եիք	» խօս եիք
Կասարեայ	ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ
խօս եցայ	ԵՂԱՆԱԿ	Ներկայ եւ Ապառնի
խօս եցար	Ներկայ եւ Ապառնի	խօս իլ
խօս եցաւ	Եզ. Բ. դեմք խօս Է	ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ
խօս եցանք	» Գ. » թող խօս ի	Ներկայ՝ խօս ող
խօս եցաք	Յոք. Ա. » խօս ինք	Անցեայ՝ խօս ած
խօս եցանք	» Բ. » խօս եցեք	Ապառնի՝ խօս եղու
	» Գ. » թող խօս ին	

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 66.

Խոնարհեցէք. փայլիլ, աշխատիլ, բնակիլ, յողորմիլ, նայիլ, բուսնիլ, հաւնիլ, մաշիլ, եւլն:

(*) Այս լծորդութեան բայեր գտէք և գրեցէք ձեր տետրին մէջ:

ԳԻՏԵԼԻՔ՝ ԲԱՅՅԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

86. Այն բայեր որք արմատին վերջին ծայրը և ունին, արմատական ժամանակներուն՝ այսինքն կասար-եային, հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան մէջ նախորդ օրինակներէն կը տարբերին, այսպէս.

Կասարեալ

Մտայ, մտար, մտաւ, մտանք, մտաք, մտան:
Հագայ, հագար, հագաւ, հագանք, հագաք, հագան:
Գողցայ, գողցար, գողցաւ, գողցանք, գողցաք, գողցան:

Հրամայական

Մտի՛ր, թող մտնէ, մտնենք, մտէ՛ք, թող մտնեն:
Հագի՛ր, թող հագնի, հագնինք, հագէ՛ք, թող հագնին:
Գողցի՛ր, թող գողնայ, գողնանք, գողցէ՛ք, թող գողնան:

Անցեալ ընդունելութիւն

Մտած, հագած, գողցած:

Ծանօթ. Ասոնց կը հետեւին սխիղ, պրծիղ, փրքիղ, նըս-
ֆիղ. միայն հրամայականի մէջ սխե, պրծե, փրքե՛, նսե՛:

87. Նոյնպէս չի վերջաւորող բայերէն շատը ասոնց կը հետեւին՝ կատարեալին, հրամայականին և անցեալ ընդունելութեան մէջ կորսնցնելով չ գիրը:

Ինչ. փախչիլ փախայ, փախիր, փախած:

88. Բառնայ, դառնայ և ասոնցմէ կազմուած բայեր այս կանոնին ենթակայ են, միայն թէ ռն գիրերը ռնի կը փոխեն արմատական ժամանակներուն մէջ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 68.

Խոնարհեցեալ

1. Տեսնել, մտնել, իջնել, գտնել:
Հասնիլ, հագնիլ, մեռնիլ, անցնիլ, բուսնիլ:
Գողնալ, գիտնալ, կենալ, ունենալ:
2. Փախչիլ, թռչիլ, դաչիլ, փչիլ, կպչիլ:
3. Բառնալ, դառնալ, ամբառնալ, վերադառնալ:

89. Յնել, կամ ցունել վերջաւորող բայեր ինչպէս՝ ցունել, հասցնել, եւն. կը վերջաւորին այսպէս.

Կաս. ցուցի, ցուցիր, ցուց, ցուցիմք, ցուցիք, ցուցին:
Հրամ. ցուր, ցունեմք, ցուցեմք.

Անց. ընդ. ցուցած:

90. Խածնել, բխել, պագնել, առնել, ըսել, բերել, ընել, դնել, տանիլ, ըսել և սալ բայերն արմատական ժամանակներու մէջ այլեւայլ զարտուղութիւններ կ'ընծային:

Ծանօթ. Դասատուն այս բայերը խոնարհել կուտայ եւ կը ցուցնէ զարտուղութիւնները:

91. Միավանկ բայեր խոնարհման մէջ կորսնցնել կ'առնեն և ոչ կը. ինչ. կոր ըսել, կոր տայի:

92. Զայնաւորով սկսող բայերէ առաջ կը մասնիկն ը գիրը կը կորսնցնէ և ապաթարց կ'առնէ:
Ինչ. Կ'առնեմք, կ'երգես, կ'որգէ, կ'որհնեմք և ըն:

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅՅԵՐ

93. Անկանոն են այն բայեր որոց արմատը բոլորովին կը փոխուի խոնարհման մէջ (Կանոն 79):

94. Անկանոն են. ուտել, երթալ, գալ, ըլլալ, լինիլ:

Ծանօթ. Դասատուն ասոնց խոնարհման ձեւը կը գրէ տախտակին վրայ եւ աշակերտք իրենց տետրակին մէջ օրինակելով կը սովորին:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 69.

Սա բայերու արմատական ժամանակները գրեցեմք.

1. Խաղցնել, լուսնել, մեռնել, կպնել, հասկցնել:
2. Խածնել, թքնել, պագնել, առնել, ըսել, բերել, ընել, դնել, տանիլ, լալ, տալ:
3. Ուտել, երթալ, գալ, ըլլալ, լինիլ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 70.

Իբր մէկ բայ խոնարհեցեմք.

Մեծցնել, թքնել, խառնել, ուտել, ուզել, ընել:

ԲԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԸ

95. Բայերը գլխաւորաբար չորս տեսակ են. էա-
կան, ներգործական, Կրաւորական, Ձեզոք:

96. Ներգործական բայերը կը ցուցնեն թէ աէր
բային կ'ազգէ ուրիշի մը վրայ:

Օրինակ. Արեւը կը յաւաւորե երկիրը,

97. Կրաւորական բայը, ներգործականին հակա-
ռակն ըլլալով, կը ցուցնէ թէ ենթական ուրիշէն բան
մը կը կրէ, կ'ազգուի:

Օր. Աշխարհ կը յաւաւորուի արեւեկն:

Գիտելիք. Կրաւորական բայերը կը շինուին ներգործա-
կանէն՝ ծայրը ուի կամ ացուի ձեւին փոխելով:

98. Ձեզոք են այն բայեր սրոց գործողութիւնն են-
թականային վրայ կը մնայ և չանցնիր՝ չներգործեր ուրիշին:

Օր. Ծովը կը փրփրի: Զուրը կը վազի: Զին կը փնջի:

Գիտելիք Ձեզոք բայերը ցնել մասնիկով ներգործական
բայ կ'ըլլան: Օր. մեծնալ-մեծցնել, փչնալ-փչցնել, եւլն:

99. Կան չեզոք բայեր որք միայն եզակի Գ. դէմ-
քով կը գործածուին. ասանք կը կոչուին Միադէմ:

Օր. Կ'անձրեւե, կը ձիւնե, կ'որոտայ, կը յաւնայ:

100. Երբ ներգործական բայը ցուցնէ թէ աէր բա-
յին գործողութիւնը ուրիշի մը կատարել կուտայ, կը
կոչուի Անցողական:

Օր. Ես պիտի կարդացնեմ այս գիրքը (ուրիշի մը):

Գիտելիք Անցողականը կը կազմուի ներգործականին
կցելով ցնել մասնիկը կամ սալ բայը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 31.

Ներգործական բայերը կրաւորական ըրէք եւ փոխադարձաբար:
Խզել, ծածկել, հնձուիլ, հրամայուիլ, որոշել, կարգալ,
խաղալ, լուացուիլ, նեղուիլ, փռել, քաշուիլ, հոգալ, քաղ-
ուիլ, սուլել, պարարուիլ, փակել, պրկել, գրկուիլ:

ՀԱՐՅԱԿԱՆ ՁԵՒ ԲԱՅԻ

101. Բայը հարցական կ'ըլլայ երբ վերջին ձայնա-
ւորն երկար հնչուի: Գրութեան մէջ նոյն ձայնաւորին
վրայ կը դրուի պարոյկ (°):

Ինչպէս. Կրնան. կը սարսկուախի, պիտի աշխատի՞ն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 32.

Սա բայերը հարցական ըրէք:

Զիւն կուգայ: Ճերմկեղէնները չիւեցիր: Անկէ ալ կը
վախնաս: Դեղ պիտի խմես: Խօսքերը մտիկ կ'ընես: Միայն
հացով կ'ապրի մարդս: Ձեր շունը հաւատարիմ է: Ուտել
կ'ուզէիք: Միշտ կը վարձատրես աշխատասէրները: Կարելի
է որ դասը չգիտնայ: Մեռելներն յարութիւն պիտի առնեն:
Կեանքը գերեզմանով չվերջանար: Յիսուս խաչին վրայ մե-
ռաւ: Մարդուս կեանքն անվերջ բաղձանքներու շղթայ մէ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 33.

Սա խօսեցումն մէջ ու բառերը բայ եւ եւ ինչ տեսակ բայ են:

Վարժապետը խրատեց իւր աշակերտները: Արեւը ծա-
գեցաւ: Հագուտ կարել կուտամ: Գրիչը օձ կտարեց: Ան-
դին գնա: Ուսկի՞ց առիր այս ոսկին: Ճամբան դտայ: Յիսուս
խաչուեցաւ Հրեաներէն: Մանկիկը ժպտեցաւ: Ինչո՞ւ խօսել
կուտաք: Յուերս մոռցուցիր: Որո՞ւ գողցնել առիր գիրքդ:
Երկինքը կ'որոտայ: Ո՛րչափ շուտ մթնեց: Աս հացը մէկեր է,
չուտուիր: Դուռը կըպուեցաւ: Ղազարոս մեռաւ եւ Գրիստոս
դայն կենդանացուց չորս օր վերջ: Տղանք, շուտ հագուեցէք,
գրքերնիւք առէք, դպրոց վաղեցէք: Ամպերը կը գոռան:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 34.

Հետեւեալ բառերն իբեւ ենթակայ գործածեցէք մէյմէկ
նախադասութեան մէջ.

Ես, դու, նա, դպրոցը, մեր հայրն, հաւերը, իմ դասս,
վարժուհին, գրութաբ, կաղամարս:

ԺԻՏԱԿԱՆ ՁԵՒ ԲԱՅԻ

102. Բայը ժխտական, բացասական կամ ուրացա-
կան կ'ըլլայ չ և մի մակբայներով որք կը դրուին բա-
յէն առաջ:

103. Սահմանական ներկան և անկասարք բացա-
սական կ'ըլլան եւ և էի բայերուն օժանդակութեամբ
եւ գլխաւոր բային աներեւոյթով որոյ չ գերը կը փոխ-
ուի ը ի (*):

Օր. Չեմ սիրեր, չես սիրեր, չսիրեր, չեմք սիրեր, չիք
սիրեր, չեն սիրեր: Չեի սիրեր, չիիր սիրեր եւլն:

Ծանօթ. Ինչպէս կը տեսնուի. ներկայ եզ. Գ. դէմքն ա-
ռանց օժանդակի կը գործածուի: Երբեմն ալ, բաղաձայնով
սկսող բայերէն առաջ, չ գրին քով կը դրուի ի: Ինչպէս.
չի սիրեր, չի գար, չի սար, չի կարդար, եւայլն:

104. Մի ժխտականը միայն հրամայական եզ. և
յոքն. Բ. դէմքերուն հետ կը գործածուի:

Օր. Մի սիրեր, մի սիրեիք, մի խօսիր, մի խօսիք, մի'
կարդար, մի' կարդաք, մի' քողար, մի' քողարք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ ԾԾ.

Սա բայերը խոնարհեցե՛ք դեմ առ դեմ հաստատական եւ ժխտական
Քաղե՛լ, դանդաղի՛լ, մոռնա՛լ, թողու՛լ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ ԾԹ.

Հետեւեալ խօսքերը ժխտական րե՛ք:
Ո՛վ կը տեսնէ զիս: — Արամ կը լսէ քու ձայնդ: —
Շուտ կ'ուտես: — Այսօր զուարթ կը տեսնեմ գձեզ: —
Ուղղացէք շարունակ: — Դասատուն գձեզ կանչեց: — Շուտ
ըրէ: — Ատեղով փայտ կը կտրէն: — Փորձանքէ ազատե-
ցանք: — Ո՛վ է կերեր: — Ես ըրի: — Ծովը կը փրփրի:
Մերթ կ'որտաս, մերթ կ'ամպես, մերթ կը մթնես մռայլ,
մերթ կը տեղաս անձրեւ: — Բժիշկն հիմա կուգայ: — Տա՛ր
զմեզ ի փորձութիւն: — Կ'ուտեմ, կ'աշխատիս, կ'աղայ, կը
խնդրենք, կը թողուք, կը դրուին, կ'երթայի:

(*) Ունիմ և կամ բայերուն ժխտականը կըլլայ. չունիմ, չունիս, չունի
եւլն. չիամ, չիաս, չկայ եւլն:

Բային եւ ենթակային համաձայնութիւնը

105. Բայը թուով և դէմքով պէտք է համաձայնի
ենթակային հետ:

Օր. Դուն կը կարդաս: Աւսդերը կը փայլին:

Կը կարդաս եզակի Բ. դէմք է սրովհետեւ Դուն
ենթական եզ. Բ. դէմք է: Կը փայլին յոքն. Գ. դէմք
է, վասն զի աւսդերը ենթական յոքն. Գ. դէմք է:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ ԾՁ.

Տե՛ր բային եւ բայը յոգնակի րե՛ք.
Սպասուհին կը վառէ ճրագը. — Դաստիարակը կը կրթէ
մանուկը: — Տղան պիտի սերտէ դասը: — Շեփորը պատե-
րազմի պիտի հրաւիրէ զինուորը: — Քոյրդ կ'աւլէ եւ կը
մաքրէ սենեակն ու սանդուխը: — Վաճառականը ծախեց
իւր գոյքը եւ մեկնեցաւ: — Եզը կը վարէ արար: — Քա-
հանան պատարագ կ'ընէ, իսկ վարդապետը քարոզ կ'ուտայ:
— Պահապանը թող հանդէի, շունը կը հսկէ: — Ձինուորը
խոյս առաւ: Անձրեւ կը տեղայ եւ փողոցը ջրով կը լեցուի:
— Հիւսնը ասխտակ կը կտրէ: — Վարդը այլ եւ այլ գոյ-
նով կրնայ ըլլալ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ ԾՑ.

Եզակիի վերածեցե՛ք ենթակայ, բայ եւ խնդիր:
Գործաւորները կը օրէին իրենց գործիքները: — Սպա-
սաւորները կը բանային պատուհանները: — Աքաղաղները
պիտի խօսին: — Օտարականներն այցելեցին քաղաքները: —
Նաւաստիները պարզեցին առազասանները: — Գողերը կո-
ղպտեցին տունները, բայց ոտախկաններ վրայ հասան եւ ձեր-
բակալեցին զիրենք: — Ուղեցոյցներ կ'առաջնորդէին ուղե-
ւորներուն: — Ուղտերն անապատի նաւերն են: — Բան-
ւորներ ջրհորները փորեցին: — Զաղագականները ցորեն կը
գնեն, կ'աղան եւ կը ծախեն: — Այգեպաններ կը կթեն
պղիններն եւ զինի կը շինեն: — Մենք համեմեցինք աղցան-
ներն: — Պայտառները կը լուսնեն ձիերը:

106. Երկու եզակի կ'արժեն մեկ յոթնակի: Բայ մը որ ունի քանի մը եղ. ենթակայ, յորն. կը դրուի:

107. Եթէ ենթակաները երրորդ գէմքի անուն կամ գերանուն են, բայց կը դրուի յորնակի Գ. գէմք: Ինչպէս. Հայր եւ որդի կ'աշխատին:

Քու հայրդ եւ իմ եղբայրս պիտի գան:

108. Եթէ ենթակաները զանազան գէմքերէ են, բայց կը դրուի յորն. և կ'առնէ նախապատիւ գէմքը: Ա. գէմքը երկրորդէն նախապատիւ է, երկրորդն ալ երրորդէն:

Ինչպէս. Դո՛ւք եւ ես կ'երթանք այդի:

Դո՛ւք եւ իմ եղբայրս կրնա՛ք կարդալ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 79.

Փակագծեալ բայերը սահմ. ներկայ դրէք եւ համաձայնեցուցէ՛ք ենթակային:

Պետրոս եւ Նշան (խաղալ): — Այժն ու ոչխարը (ուտել) խոտ: — Արդարութիւն եւ խաղաղութիւն (իշխել) երկրի վրայ: — Ձին եւ էջը (տանել) մեր բեռները: — Ծիծառն ու սոխակը (երգել) ծառերուն մէջ: — Վարդն ու մանիչակը անուշ (բուրել): — Գիւղացին եւ քաղաքացին (պաշտպանել) հայրենիքը: — Հացն ու միսը (սնուցանել) զմեզ: — Թնդանօթն ու հրացանն (սպաննել) մարդիկը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 80.

Բայերը ապառնի բրէք եւ ենթակային համաձայնեցուցէ՛ք:

Եղբայրս եւ ես (պաշտպանել) զձեզ: — Դուն եւ Պօղոս (հերկել) այս դաշտը: — Ընկերներս ու ես (լողալ) լճին մէջ: — Այս աղջիկն եւ դուն (փետտել) հաւերը: — Նա եւ ես (գալ) ձեր տունը: — Եղբայրդ եւ դու հեռուօր երկիր (ճամբորդել): — Դուն եւ ես (չինել) տուն մը: — Հրանա եւ ես այգի (երթալ): — Դուն, Շաւարշ եւ փոքրիկ Տիրան (խաղալ) պարտէզին մէջ:

Ն Ա Խ Ա Դ Ա Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

109. Նախադասութիւն կը կոչուի խօսք մը որոյ մէջ կայ էական բայ, Տէր բայի (կամ ենթակայ) և Ստորոգելի:

Ինչպէս. Հացն ու միսը ուտելիք են: Օղը գոլ է:

110. Շատ անգամ ստորոգելին էական բային հետ միացած կ'ըլլայ:

Ինչպէս. Տղան կը կարդայ իր դասը: Կը կարդայ բայը կը պարունակէ ստորոգելի մը կարդացող եւ էական բայ մը է:

111. Խօսքի մը մէջ այնքան նախադասութիւն կայ որքան դիմաւոր բայ:

Գիտ. Բային աներեւոյթէն եւ ընդունելութիւններէն զատ, միւս բոլոր եղանակները դիմաւոր են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 81.

Գճէք հետեւեալ հասուածիւն մէջ նախադասութեան զանազան մասերը (*) (ենթակայ, բայ, ստորոգելի, խնդիր):

Հրաշալի բոյսեր են ծաղիկներն որ գարունը կը ծաղկին գոյնզգոյն եւ անուշ բուրումներ ունին: Պարտէզներու մէջ կը մշակուին վարդը, շահպարակը, շահօքրտովը, մանիչակը, յակիկթը եւ յամիկը: Մարգերու մէջ կը բուսնին զատիկ ծաղիկը, շուշանը, սուսոյտը, եւ այլն:

Ծաղիկներէն ետք կուգան պտուղները: Տեսակ տեսակ պտուղներ կան. կտաւոր կ'ըսուին այն պտուղներն որ մտտ ու ջրոտ են, բայց մէջն ունին կորս մը, ինչպէս են դեղձը, ծիրանը, սալորը, կեռասը: Թնաւոր պտուղներն ալ ջրոտ ու մտտ են, բայց ներքին կողմն ունին հատիկներ կամ թիւներ, ինչպէս են խնձորը, տանձը, զղեարը եւ այլն: Հասաւոր կ'ըսուին այն պտուղներ որք կակուղ ու կտոր են եւ ունին շատ մանր հասիկներ, ինչպէս են խաղողը, նարինջն ու ելակը: Փենեկաւոր են նուշը, ընկոյզը, կաղինը, շագանակը:

(*) Դիւրութեան համար նախ թիւերով գտեցէ՛ք նախադասութիւններն իրենց վերաբերեալ մասերով. յետոյ պատշաճ հարցումներով գտէք մէն մի բառի պաշտօնը:

Ընթեցանութեան գրքէն ուրիշ հատուածներու վրայ դասատուն շարունակել կուտայ այն վարժութիւնները, մինչեւ որ աշակերտը լաւ ճանչնայ խօսքի մը էական մասերը:

Գ Լ ՈՒ Խ Զ .

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԳԵՐԲԱՅ

112. Ընդունելութիւն կամ դերբայ կը կոչուին այն բառեր սրբ թէ ածականի և թէ բայի գեր (դեր-բայ) կը կատարեն:

Ա. Բայի պաշտօն կը կատարեն երբ գործ կը ցուցնեն եւ այն ատեն գիմաւոր բայի մը հետ կը գտնուին ընդհանրապէս:

Օր. Սիրող եմ, տեսած ես կամ տեսեր ես, շտերու է:
Կը սխալմ գրելու, կ'աւջնալ խօսելու:

Բ. Ածականի գեր կը կատարեն երբ վիճակ կամ որպիսութիւն կը ցուցնեն եւ պարզապէս իբր ածական դրուած են գոյականի մը քով:

Օր. Սիրող մարդ, տեսած գործ, շտերիք ձայն, գրելու քուր, ցանկալի բարեկամ, ուսեալ կիւն, եւլն:

113. Երեք տեսակ ընդունելութիւն կայ.

1. Ներկայ ընդունելութիւն որ կը վերջաւորի ող կամ իջ:
2. Անցեալ որ կը վերջաւորի ած, եր կամ եալ:
3. Ապառնի որ կը յանգի շու, շի, լիք:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 82.

Որոշեցե՛ք ընդունելութիւններն:

Եկող աղան բարեկամն է: — Աստուած ներող եւ արգահատող է: — Այս կիւնը հագուստ կարող է: — Հասունցած պատուդները կ'ուսուին: — Պարտէզին պատուդներն հասունցած ըլլալու են: — Ուսեալ կիւններն յարգելի են: — Երեկոյեան քանի՞ ժամ մնացած է: — Մնացած ցորենն աղքատներուն բաժնեց: — Հինցած կօշիկներդ նետէ: — Լաթերս շատ հինցած են: — Մեռած մարդը տեսայ: — Ե՛րբ մեռած է հաւդ: — Խմելու ջուր չկայ: — Ի՞նչ է ընելիքդ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 83

Հոլովեցե՛ք.

Հնչող, փրկիչ, գրուած, անցեալ, ուտելիք, ցրուիչ, մկրտիչ, արարիչ:

Գ Լ ՈՒ Խ Է .

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

114. Մակբայն անսովոր թառ մ'է որ կը ճշդէ, բայի մը, ածականի մը կամ ուրիշ մակբայի մ' իմաստը:

Օրինակ. Բիչ խօսիչ, շատ աղուր գրեղ, աւելի կանուխ արքնալ:

115. Գլխաւոր մակբայներն են.

1. Ժամանակական. — հիմա, երբ, կանուխ, ուշ:
2. Տեղական. — հոս, հոն, վեր, վար, մեջ, ներս:
3. Բանական. — շատ, քիչ, աւելի, միայն, աչ:
4. Հաստատական. — այն, հարկաւ, իրաւ, ճիշդ:
5. Ժխտական. — ոչ, չ, մի, երբեք, բնաւ:
6. Հարցական. — ինչպէս, երբ, ինչո՞ւ, ո՞ւր, ուսկի՞ց:
7. Տարակուսական. — գուցէ, արդեօք, միթէ:
8. Եզրանական. — շուտ, կանաց, աղեկ, գե՛շ, շաւ:
9. Ցուցական. — ահա, ահաւասիկ, աւասիկ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 84.

Որո՞նք են մակբայ եւ ո՞ր բայերուն կը վերաբերին:

Ի՞նչպէս իմացար այս գաղտնիքը: — Կամաւ անձնատուր եղան: — Իսպառ մինակ մնացի: — Դեռ կը տնորնա՞մ: — Երկու տարի միասին ապրեցանք: — Մերթ զուարթ է մերթ ախուր: — Երբեքն տկարութիւն կը զգամ: — Երբ դուն եկար, արդէն լմնցած էր հանդէսն: — Շատ կանուխ է: — Նախ խորհէ եւ ապա խօսէ: — Ըսածիդ վրայ ետքը պիտի զլջաս անշուշտ: — Ի՞նչու ախուր ես: — Ժամը քանի՞ն է արդեօք: — Հոս եկուր:

Գ Լ ՈՒ Խ Ը.

ՆԱԽԴԻՐ ԿԱՍ ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

116. Նախդիր կամ նախադրութիւնն անփոփոխ բառ մ'է որ գոյականին կամ դերանունին կցուելով՝ կը ցուցնէ ուրիշ բառի մը հետ նոյնին ունեցած առընչութիւնը:

Օրինակ. Ծառին վրայ եղաւ: Ինձ հետ եկաւ:

117. Նախադրութիւն ունեցող բառը կը կոչուի նախադրութեան խնդիրը:

Ինչպէս. ծառին եւ ինձ բառերը:

118. Նախադրութիւններէ տմանք իրենց խնդիրէն առաջ կը դրուին տմանք ալ՝ վերջը:

119. Գլխաւոր նախդիրներն են.

1. Զ, ի, յ, ց, առ, ընդ, ըստ, միևնջեց, առանց, վասն: Ասոնք աւելի գրաբարի մէջ կը գործածուին:

2. Մեջ, ակ, վրայ, ներս, դուրս, խով, մօտ, առաջ, առջեւ, ետք, ետեւ, հաւար, հետ, չափ, պէս, գոտ եւն:

120. Վերոգրեալներէն տմանք կրնան ըլլալ թէ՛ մակրայ եւ թէ՛ նախդիր:

1. Մակրայ են, երբ բայի քով են:

2. Նախդիր են, երբ գոյականի կամ դերանունի քով են:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 85.

Որոճեմ են նախադրութիւններն եւ անոնց խնդիրները:

Այս մարդ իրրեւ զրգարտիչ պիտի պատժուի: — Զայնդ մինչեւ ինձի հասաւ: — Ուղեւորները լեռն ի վեր մագլցեցան: — Զմեռն ի բուն ձիւնեց: — Պարիսպին վրայէն իջան: — Զքեզ տեսնելէ վերջ անոր հանդիպեցայ: — Որտորդներուն հետ ճամբայ ելանք: — Մեզմէ հեռու պիտի ըլլաս: — Լեռան անդիի կողմը կը բնակին: — Դատարարին առջեւ ելաւ: — Յօվսէփ դէպի իւր եղբայրները վազեց: — Իրրեւ թշնամիէ կը զգուշանամ: — Ես ալ ձեզի չափ զիտեմ: — Ընկերոջս համար է: — Ծիծեռնակը կ'երգէ ծառին վրայ: — Եղբօրն հետ կը խօսէր:

Գ Լ ՈՒ Խ Թ.

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ

121. Շաղկապն անփոփոխ բառ մ'է որ իրարու կը կապէ միեւնոյն տեսակէ բառեր կամ նախադասութիւններ: Օր. Զին եւ եշը օգտակար կենդանիներ են:

Աշխատութիւնը դառն կը թուի, ԲԱՅՅ իւր պատուը փայլցր ե:

122. Գլխաւոր շաղկապներն են:

Եւ, ու, քայց, այլ, թե, երե, սակայն, ալ, այդեւ, թեոր, թեպէտ, թեւ, ինչպէս, զի, վասնզի, քանզի, այնուզի, որովհետեւ, երբ, կամ, միևն, յորժամ, միշտեւ, իսկ, որ, մանաւանդ, նաեւ, ոչ թե, ոչ միայն, քան թե, անգամ, նոյն իսկ, արդ, ուսի, որեւէ, հասցա, սպա, սպա թե ոչ, թող թե, քայց թե, իբր թե, գրեթե, այսինքն, գոնե, գեթ, զոր օրինակ, այն է, եւն:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 86.

Ստորագծեցէ՛ շաղկապները:

Պետրոս եւ Յովաննէս կ'երթային: — Ինչքէ իրաւունքդ, բայց ձանձցիր նաեւ պարտքերդ: — Ո՛րչափ կ'ուզէի որ հայրս տեսնէի: — Նամակն հասա՞ւ թէ՛ չհասաւ: — Եղբայրդ կամ քոյրդ պէտք է հոս գայ: — Աստուած Սողոմ Գոմոր քաղաքներն այրեց, վասն զի անոնց բնակիչներն անզգամ էին, բայց միայն Դովթ ազատեցաւ: — Եթէ ուզես կրնաս զիս փրկել: — Եղբայրս տունն է, իսկ քոյրս ոչ: — Եթէ ուզես՝ քեզ ալ կուտամ:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ 87.

Ձառագանեցէ՛ մակրայներն ու նախդիրներն:

Սպասէ, մինչեւ որ գամ: — Մինչեւ ցմահ հաւատարիմ մնայ: — Հակառակ իմ կամքիս մեկնեցար եղբորդ հետ: — Ինչու հակառակ կը խօսիք: — Օրանաց համաձայն գործէ: — Համամիտ եւ համաձայն պիտի վարուիք: — Ծառին վրայ թառեցաւ: — Զինւորները վրայ հասան եւ ձերբակալեցին յանցաւորն: — Իմ ետեւէս կուգայ: — Հագուելէ ետեւ դուրս ելաւ: — Ինձ հետ կուգաս:

Գ Լ ՈՒ Խ Ժ .

Մ Ի Զ Ա Ր Կ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

123. Միջարկութիւն կամ Չայնարկութիւն կը կոչուի այն բառն որ կը բացատրէ մեր հոգւոյն կիրքը կամ յուզմունքը, ինչպէս . զարմանիք, ցաւ, բարկութիւն, ուրախութիւն, արհամարհանիք, երկիրդ, զգուանիք, եւլն :

124. Գլխաւոր միջարկութիւններն են :

- 1. Զարմանք յայտնող — նն, զարմանիք :
- 2. Ուրախութիւն » — նն, ա՛ն,
- 3. Ցաւ, գու՛թ, զղջում » — վա՛ն, ափսոս, աւա՛ղ, մե՛ղիք, բարե՛ք, մեղա՛յ :
- 4. Բողձանք . — երանիք բե, ո՛ւր եր բե, իցիւ :
- 5. Անէծք յայտնող — վա՛յ, անե՛ծք :
- 6. Խրախոյս » — ծն, հապա՛ն, աղե՛ք, ապրիս, կեցցե՛ք, ազնի՛ւ, հն :
- 7. Զգուանք — նն, զարշեյի, պի՛ղծ, եե :
- 8. Բարկութիւն, թշնամանք — ա՛յ, հա՛յ :
- 9. Արհամարանք — վա՛շ, բե՛ն :
- 10. Վրէժխնդրութիւն — վա՛ն, ծն :
- 11. Մերժում, սոսկում — օն անոր, քաւ շիցի :
- 12. Կանչելու համար — ո՛, ո՛վ, այ հե՛ :
- 13. Գովելու համար — ազնիւ, կեցցես, քա՛ջ ե :
- 14. Ողջունելու համար — բարեւ, ողջոյն :

Հ Ր Ա Ն Ա Ն Գ Յ Յ .

Որոշեցիք միջարկութիւններն :

Ա՛հ, ինչ գեղեցիկ է արեւը : — Ո՛հ սիրելիս, կը ցաւիմ վրադ : — Մեղք որ չկրցայ տեսնել : — Վա՛յ անօրէն, ինչպէս յանդգնեցար : — Ո՛հ մի խոցեր կարեվէր սիրաս : — Ո՛վ աէր, մի մերժեր խնդիրքս : — Երանի՛ համբերողներուն, վասնզի անոնք պիտի ժողանդեն երկիրքը : — Ապրիս, որդեակ իմ : — Հայ չարածճի : — Աւաղ փառացս անցաւորի :

U. 2.

№ 3168